

DESCOPERIRI MONETARE DIN MOLDOVA. III

DE

VIRGIL MIHAILESCU-BÎRLIBA, EUGEN NICOLAE, COSTICĂ ASĂVOAIE

În continuarea întreprinderii noastre, de publicare a descoperirilor monetare din Moldova, așa cum s-a realizat în volumele anterioare din *Arheologia Moldovei* (12, 1988, p. 311–320 și 16, 1993, p. 289–294), ne propunem și de această dată introducerea în circuitul științific a unor noi materiale și informații (fig. 8). Nici în acest caz lucrarea noastră nu ar fi avut șanse de a fi dusă la bun sfârșit fără sprijinul substanțial al colegilor noștri, cărora le mulțumim călduros pentru colaborarea la această editare: doamnelor dr. A. Ioniță și dr. R. Popovici, precum și domnilor dr. C. Iconomu și dr. I. Ioniță.

A. ROMANE

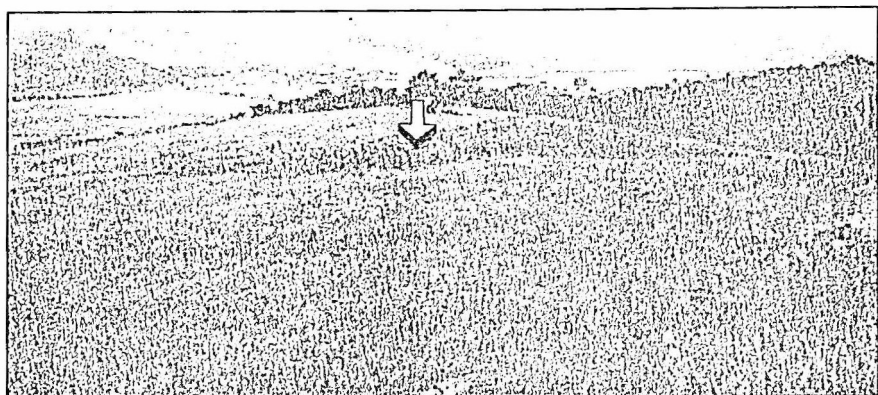
1. **Buda**, com. Corbița, jud. Vrancea. Cu ocazia săpării unei gropi pentru plantarea viței de vie pe terenul domnului V. Zisu (Buda) s-au găsit, probabil în anul 1995, mai mulți denari romani (21). După câte se pare, nu au fost recuperate toate monedele tezaurului, întrucât groapa săpată nu a fost lărgită și nici adâncită mai mult decât necesitățile de moment. De aceea, nu se știe dacă în pământul gropii (aruncat înapoi) au mai rămas monede și câte exemplare ar mai putea fi încă în solul înconjurător. Cu alte cuvinte, nu se cunoaște dimensiunea exactă a tezaurului. De asemenea, nu se știe dacă piesele depozitului au fost adăpostite într-un recipient sau într-un alt soi de ambalaj.

În anul 1999, domnul S. Ionașcu din Buda (student al Universității „Al. I. Cuza” Iași) a propus spre achiziționare Institutului de Arheologie din Iași lotul de monede, găsit în anul 1995. Drept urmare, 21 de denari romani republicani și imperiali timpurii, descoperiți la Buda, în condițiile amintite mai înainte, au intrat în Colecția Numismatică a Institutului de Arheologie Iași.

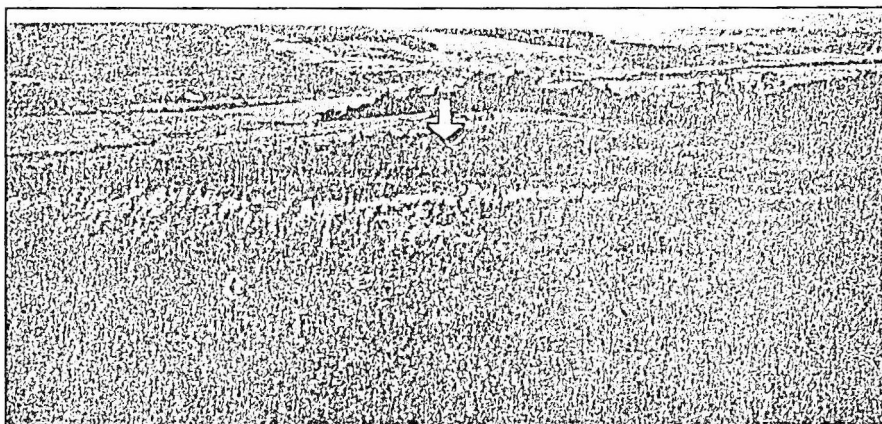
Cercetarea de teren întreprinsă în zilele de 12–13 august 1999 la locul descoperirii, de către V. Mihailescu-Bîrliba, însoțit de domnul S. Lupașcu, a permis adăugarea, la cele cunoscute anterior, a câtorva noi informații și precizări suplimentare. Astfel, în primul rând, s-a putut stabili că, locul exact unde s-au găsit monedele nu poate fi cunoscut, însă din zona presupusă că a dat la iveală tezaurul s-au strâns câteva fragmente ceramice, asupra cărora vom stăruii mai jos. Via, în care a apărut acest depozit monetar, este situată în locul numit de localnici „Ursărie”, având înfățișarea unui platou înclinat treptat și expus spre ESE (fig. 1/2); în același timp, acest platou este așezat transversal spre marginea sudică a pantei inferioare a „Dealului Bancului” (sau „Dealul Petecuț”). Panta acestui deal urcă aproximativ 600 m deasupra viei lui V. Zisu, dar continuă și în josul viei, spre răsărit, încă vreo 200 m, terminându-se abrupt, deasupra terasei secundare a Văii Corbiței (fig. 1/1). După opinia noastră, înălțimea pomenită („Dealul Bancului”) pare să fi fost terasată artificial în Antichitate. Dealul amintit este încadrat de două ravene, orientate vest-est, care pornesc chiar din zona maximei înălțimi, pe ambele laturi, și sunt astfel paralele cu direcția coborâtoare a pantei; ele ni se înfățișează astăzi ca, fiind rezultate din acțiunea factorilor naturali, dar nu este cu totul exclus ca, la apariția și adâncirea lor, o contribuție să fi avut și factorul antropogen.

„Dealul Bancului” domină întreaga vale a râului Corbița, chiar și din locul descoperirii noastre fiind vizibilă pe o mare distanță, în toate direcțiile, valea râului pomenit, împreună cu șirurile opuse de terase și dealuri. În urma acestei descrieri a locului descoperirii monetare, deci a contextului geografic în care aceasta se situează, dar și a recuperării de numeroase fragmente ceramice, nu ni se pare hazardat să presupunem existența aici a unui impozant monument de tip La Tène, bine amplasat strategic și, eventual, fortificat, poate chiar dintr-o epocă anterioară (Neolitic? Epoca Bronzului sau Hallstatt?).

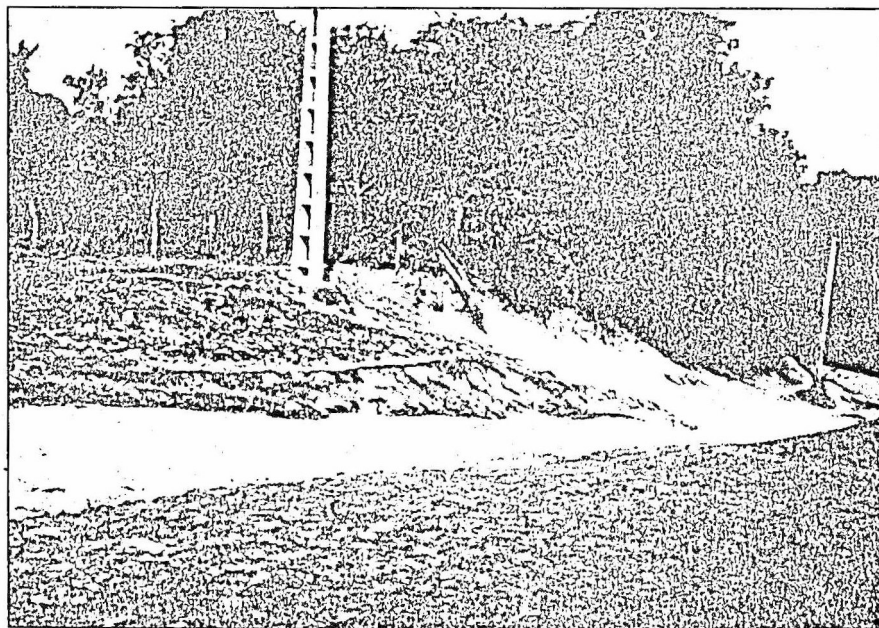
Ceramica strânsă de la suprafața presupusei zone în care s-a găsit tezaurul este în cea mai mare parte atipică. Totuși, examinarea fragmentelor recoltate ne permite să distingem existența a două categorii: ceramica modelată cu mâna și cea lucrată la roată.

1

2

3

Fig. 1. 1-2, Buda: locul unde s-a descoperit tezaurul; 3, locul unde s-a găsit tezaurul de la Poceaca.

Categoria ceramică modelată cu mâna are o pastă grosieră, cu ingrediente și șamotă, precum și o culoare gălbui-cenușie, care în urma arderii secundare a devenit roz-roșietică; ea a aparținut unor vase de dimensiuni mai mari și cu pereții groși.

Fragmentele din categoria ceramicii lucrate cu roata au o pastă fină, bine aleasă și arsă, de culoare cenușiu deschis; se pare că acestea provin de la vase de proporții mici, cu pereții subțiri. Se remarcă un fragment de la gura unei căni sau a unui castron, cu buza evazată și teșită spre interior (fig. 2/1).

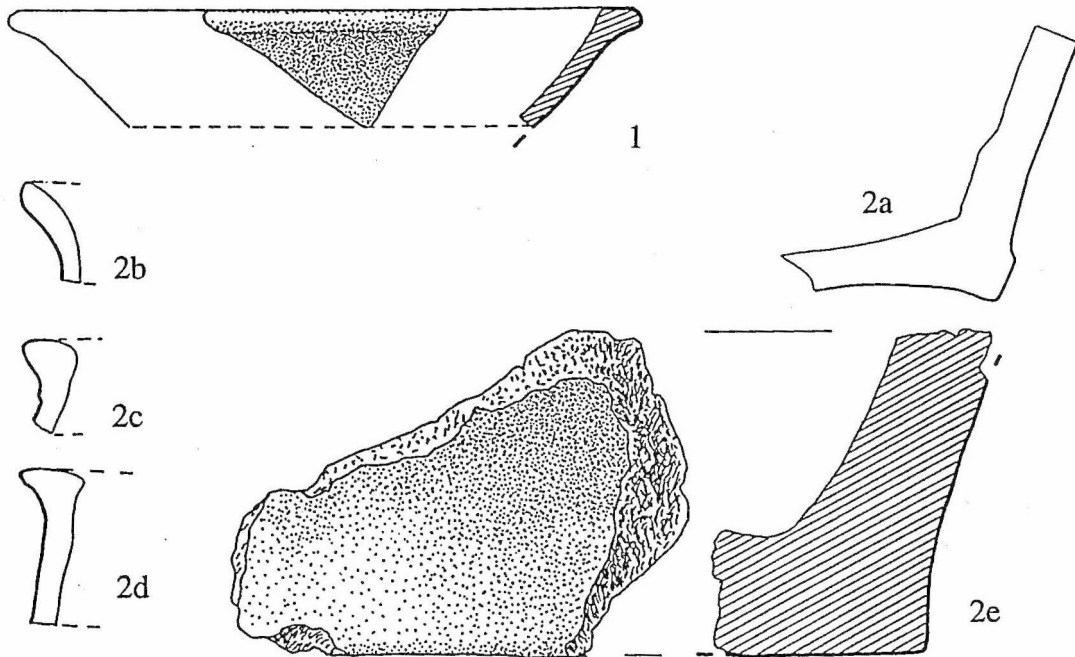

Fig. 2. Ceramică descoperită în punctele unde au apărut tezaurele Buda (1) și Poceaca (2/a-e).

Deși condițiile de pe teren (vie tânără) nu au permis efectuarea unui sondaj arheologic în locul descoperirii monedelor, iar monumentul antic de pe „Dealul Bancului” ar putea fi bine cunoscut doar în cadrul unor campanii îndelungate, apariția acestui tezaur nu este surprinzătoare în cuprinsul acestui areal, foarte bogat în vestigii și monumente arheologice de tip La Tène. Amintim că, potrivit unei înregistrări a descoperirilor similare, publicată în anul 1990, în partea stângă a Siretului, între marile așezări de la Poiana și Răcățâu, s-au mai semnalat depozitele monetare de la Cornii de Sus (com. Tătăraști, jud. Bacău) și Găiceana (jud. Bacău), primul fiind încheiat la Augustus (25–22 sau 19–18 a.Chr.), iar al doilea, mai mic și alcătuit numai din denari republicani, având ultima piesă datată în 46 a.Chr.¹

Structura tezaurului de la Buda indică apartenența sa la categoria celor considerate a fi de tip „mixt”: 6 denari de la sfârșitul secolului II a.Chr. (129–101 a.Chr.), 1 ex. din primul deceniu al secolului I a.Chr., 6 ex. din al doilea deceniu, 1 ex. din al treilea deceniu, 1 ex. din al patrulea deceniu al aceluiași secol, după care urmează, la fel ca și în alte cazuri, un *hiatus*, între 63 și 46 a.Chr., pentru ca șirul emisiunilor prezente să continue cu 1 ex. din deceniul al șaselea, 2 ex. din deceniul al șaptelea, 2 ex. din deceniul al optulea și 1 ex. din anii 2 a.Chr. – 4 p.Chr. (fig. 3 și 4/m–t). Nucleul lotului recuperat se situează în intervalul 129–81 a.Chr. (13 ex.), ceea ce reflectă, în primul rând, nerecuperarea integrală a tezaurului².

Metalul monedelor de la Buda este un bun aliaj de argint, cu excepția unei piese *fouillée* (*pelliculati*) (ș și fig. 4/ș); cu toate acestea, se poate aprecia, că nominalul monedelor este denarul, fără excepție. Monedele au fost bătute, în proporție covârșitoare, în monetăria din Roma, doar ultimele emisiuni provenind din *monetării mobile* ale lui Octavianus și Marcus Antonius (2 ex., q și r, fig. 4/q, r), de la alta, din Pergam (exemplarul *fouillée* menționat, ș și fig. 4/ș), ori, ultima, de la cea din *Lugdunum* (t și fig. 4/t).

¹ V. Mihailescu-Bîrliba, *Dacia răsăriteană în secolele VI–I î.e.n. Economie și monedă*, Iași, 1990, p. 151, nr. 23 și p. 153, nr. 40.

² Pentru întreaga discuție privind structura tezaurului cu denari republicani și „mixte”, vezi V. Mihailescu-Bîrliba, *op. cit.*, p. 93–113.

Fig. 3. Monede din tezaurul de la Buda.

Sesizăm prezența între monedele lotului și a 3 denari *serrati* (1-n, fig. 3/l și 4/m-n), care se datează în deceniile 2 și 3 ale secolului I a.Chr.

Fig. 4. Monede din tezaurele de la Buda (m-t) și Pocreaca (a-c).

Ponderea monedelor de la Buda atinge 76,71 g și se încadrează între limitele de 2,50 g (piesa *fourrée*) și 3,91 g, cu o medie de 3,6528 g. Greutatea totală a celor 18 denari romani republicani este de 66,71 g (cu limitele

între 3,36 g și 3,91 g), ceea ce indică o pondere medie de 3,7155 g, care corespunde greutateii obișnuite a denarului roman republican din secolul I a. Chr.³ Monedele imperiale timpurii (3 ex.) cântăresc 10,01 g, între extremele de 2,50 g (ex. *fourré*) și 3,78 g, cu media de 3,3366 g, apropiată de cea a denarului emis după reforma lui Nero.

Diversele contramărci și incizii, prezente pe 8 din denarii de la Buda (în 4 cazuri sunt piese din secolul II a. Chr.), pot sugera îndelunga lor menținere în circulația din imperiu⁴.

a. AR. 3,79 g; →; 17 × 18 mm; slab conservată; pe avers, în spate, se află o incizie semilunară: (. *Q. PILIPVS. RRC, I, 259/1, 129 a. Chr. IAIași. N. I. 70 051/38.*

b. AR. 3,70 g; ↑; 18 × 19 mm; satisfăcător conservată. *Q. FABILABEO. RRC, I, 273/1, 124 a. Chr. IAIași. N. I. 70 051/39.*

c. AR. 3,60 g; ↘; 19 × 20 mm; foarte slab conservată și deformată prin lovire; pe avers, pe obrazul capului zeiței Roma, se află o contramarcă formată din trei linii scurte verticale ||| sau ICI. *M. TVLLI. RRC, I, 280/1, 120 a. Chr. IAIași. N. I. 70 051/40.*

d. AR. 3,63 g; ↙; 19 × 20 mm; slab conservată; pe revers, deasupra, se află inciziile: l'y. *L. FOVRI L. F. PHILI. RRC, I, 281, 119 a. Chr. IAIași. N. I. 70 051/41.*

e. AR. 3,67 g; ↘; 16 × 17 mm; foarte slab conservată. *M. CIPIM. F. RRC, I, 289/1, 115 sau 114 a. Chr. IAIași. N. I. 70 051/42.*

f. AR. 3,69 g; ↙; 17 × 18,5 mm; foarte slab conservată, cu legendele ilizibile; pe avers, în fața capului, se află o contramarcă semilunară: (; pe revers, sub quadrigă, se află o altă contramarcă: s. *L. SENTI C. F. RRC, I, 325/1a, 101 a. Chr. IAIași. N. I. 70 051/43.*

g. AR. 3,75 g; ↙; 17 × 19 mm; satisfăcător conservată; pe avers, în spatele capului, marca de control: H. D. *SILANVS L. F. RRC, I, 337/3, 91 a. Chr. IAIași. N. I. 70 051/44.*

h. AR. 3,67 g; ↙; 17 mm; slab conservată; pe avers, în spatele capului, se află un topor *bipennis*, ca marcă de control. *L. PISO L. F. L. N. FRVGI. RRC, I, 341/1, 90 a. Chr. IAIași. N. I. 70 051/45.*

i. AR. 3,80 g; ↓; 18 × 19 mm; foarte slab conservată. *M. CATO. RRC, I, 343/1a, 89 a. Chr. IAIași. N. I. 70 051/46.*

j. AR. 3,80 g; ↑; 19 × 20 mm; foarte slab conservată; aversul are pe obraz două contramărci semilunare: (ș i), iar pe gât, o a treia: (; pe revers, sub quadrigă, este o alta, semilunară: (. *L. IVLI BVR SIO. RRC, I, 352/1a, dar fără marca de control și atributul lui Mercur, 85 a. Chr. IAIași. N. I. 70 051/47.*

k. AR. 3,91 g; ↗; 20 × 21 mm; slab conservată; pe avers, sub bărbie, este o contramarcă semilunară:) ; pe revers, deasupra, se află marca de control CA, iar sub quadrigă este o altă contramarcă: s. *L. IVLI BVR SIO. RRC, I, 352/1c, 85 a. Chr. IAIași. N. I. 70 051/48.*

l. AR (*serratus*). 3,87 g; ←; 19 × 20,5 mm; bine conservată; pe avers, în spatele capului lui Mercur, se află marca de control T. C. *MAMIL LIMETANVS C. F. RRC, I, 362/1, 82 a. Chr. IAIași. N. I. 70 051/49.*

m. AR (*serratus*). 3,69 g; ↑; 18 × 19 mm; slab conservată. *A. POST A. F. S. N. ALBIN. RRC, I, 372/1, 81 a. Chr. IAIași. N. I. 70 051/50.*

n. AR (*serratus*). 3,47 g; ↘; 19 × 20 mm; satisfăcător conservată; pe avers, în fața capului, se află contramărcile: F și vI; tot pe avers, pe cap, sunt alte patru contramărci: | | , L, (și Θ. *C. EGNATIVS CN. F. CN. N. MAXSVMVS. RRC, I, 391/1a, 75 a. Chr. IAIași. N. I. 70 051/51.*

o. AR. 3,82 g; ↓; 18 × 19,5 mm; satisfăcător conservată; pe avers se află marca de control A. L. *CASSI LONGIN. RRC, I, 413/1, 63 a. Chr. IAIași. N. I. 70 051/52.*

p. AR. 3,55 g; ↘; 17 × 20 mm; slab conservată și bătută acentrat pe revers; un fragment marginal este lipsă. *T. CARISIVS III VIR. RRC, I, 464/5, 46 a. Chr. IAIași. N. I. 70 051/53.*

q. AR. 3,88 g; ↘; 16 × 19 mm; satisfăcător conservată și bătută acentrat. *OCTAVIANVS. RRC, I, 540/2, monetărie mobilă, 36 a. Chr. IAIași. N. I. 70 051/54.*

r. AR. 3,36 g; ↗; 17 mm; satisfăcător conservată; pe avers, în fața capului lui Marcus Antonius, se află inciziile: ^,) și | . *ANTONI. RRC, I, 543/1, monetărie mobilă* cu M. Antonius, 32 a. Chr. IAIași. N. I. 70 051/55.

s. AR. 3,78 g; →; 19 × 21 mm; bine conservată. *AVGVSTVS. Giard, I, 61, 29 a. Chr.; RIC, I, 1984, 265a, c. 29–27 a. Chr. IAIași. N. I. 70 051/56.*

ș. AR (*fourré*). 2,50 g; ↗; 19,5 × 21,5 mm; slab conservată, cu fisuri și o exfoliere a peliculei de argint, care acoperea miezul de bronz (*pelliculati*). *AVGVSTVS. Giard, I, 939, Pergam, 27 a. Chr. IAIași. N. I. 70 051/57.*

t. AR. 3,73 g; ↙; 19 × 22 mm; bine conservată, dar bătută acentrat. *AVGVSTVS. Giard, I, 1651, Lyon și ateliere auxiliare, 2 a. Chr. – 4 (?) p. Chr.; RIC, I, Fig. 3–4, 1984, 207, 1A, Lvgdvnvm, 2 a. Chr. (?) – 4 p. Chr. IAIași. N. I. 70 051/58.*

³ Idem, *op. cit.*, p. 93 și urm.

⁴ La publicarea materialului numismatic de mai jos s-au folosit următoarele prescurtări: AE – aramă, bronz; AR – argint; IAIași

– Institutul de Arheologie din Iași; M – mormânt; N. I. – număr de inventar.

2. **Iași.** La Mănăstirea Barnovschi, în anul 1991, a fost găsit un denar roman imperial. Cercetarea arheologică desfășurată aici (sub conducerea doamnei dr. R. Popovici), necesitată de unele lucrări edilitare, a condus la depistarea unui nivel de locuire din secolele II–III p.Chr., pe lângă altul, medieval, la aproximativ 40 m – 45 m sud-est de incinta vechii mănăstiri⁵.

AR. 2,38 g; ↓; 17 mm. **Commodus.** RIC, III, 72, 183–184. Descoperită în S₁, caroul 1, la 1,50 m adâncime.

3. **Poiana**, com. Nicorești, jud. Galați. Monedă descoperită în timpul săpăturilor arheologice din stațiunea antică, în anul 1968, în S M, caroul 19, la 1,0 m adâncime. Se pare că este aceeași piesă cu cea amintită în carnetul de șantier și care a fost menționată anterior⁶, ajunsă de această dată, în mod întâmplător, în Colecția Numismatică a Institutului de Arheologie din Iași.

AR. 3,07 g; ↖; 18 mm; foarte slab conservată, a fost trecută printr-un foc puternic și are suprafața scorificată, iar pe avers și pe revers păstrează resturi de oxid, care indică prezența unui obiect de cupru în apropiere. Neidentificabilă (poate din perioada **Nero/Flavi – Traianus/Hadrianus**). IAIași. N. I. 92 499.

4. **Pocreaca**, com. Schitu Duca, jud. Iași. Un tezaur monetar a fost descoperit, după cum se afirmă de către localnici, în luna iulie a anului 1991, în punctul „La Islaz”, situat la aproximativ 30 m sud de pârâul Pocreca, lângă gospodăria săteanului Sava Blându. Primele monede au apărut întâmplător într-o mică șiroire de pe marginea drumului de țară, aflat la răsărit de sat, imediat după ce traversează pârâul amintit. După relatările sătenilor, ar fi fost găsiți aproximativ 100 denari romani, adăpostiți într-un vas ceramic, ulterior distrus⁷.

I. Primele 16 piese au fost recuperate de la săteni de către domnul dr. C. Iconomu și achiziționate pentru Colecția Numismatică a Institutului de Arheologie din Iași (fig. 4/a–c; 5/d–o; 6/p):

a. AR. 3,15 g; ↓; 17 × 18 mm; slab conservată. **Vespasianus.** RIC, II, 37, 70–72. IAIași. N. I. 92 308/a.

b. AR. 3,26 g; ↙; 18 × 19 mm; bine conservată. **Traianus.** RIC, II, 154, 103–104; Hill, 366, 107 (Victoria în cel de-al doilea război dacic și Triumful I). IAIași. N. I. 92 308/b.

c. AR. 3,08 g; ↓; 17 × 19 mm; satisfăcător conservată, dar cu trei mici bucăți marginale lipsă. **Traianus.** RIC, II, 332, 114–117; Hill, 761 (nu are reversul), 117 (comemorarea Victoriei parthice II). IAIași. N. I. 92 308/c.

d. AR. 3,05 g; ↙; 18 × 19 mm; satisfăcător conservată. **Hadrianus.** RIC, II, 39 (b), 118; Hill, 68, 118 (emisiunea a 4-a). IAIași. N. I. 92 308/d.

e. AR. 3,32 g; ↓; 17 × 19 mm; bine conservată. **Hadrianus.** RIC, II, 148 (c), sfârșitul lui 125 – începutul lui 128; Hill, 286, 126. IAIași. N. I. 92 308/e.

f. AR. 3,16 g; ↓; 17 × 18 mm; satisfăcător conservată, dar cu un mic fragment marginal lipsă. **Antoninus Pius.** RIC, III, 144, 145–161 var., cu legenda reversului: **TEMPL (sic) DIVI AVG REST** și **COS IIII**, în exergă. IAIași. N. I. 92 308/f.

g. AR. 3,33 g; ↓; 16 × 17 mm; bine conservată. **Antoninus Pius.** RIC, III, 238, 154–155. IAIași. N. I. 92 308/g.

h. AR. 3,27 g; ↓; 16 × 18 mm; satisfăcător conservată (uzată parțial). **Antoninus Pius.** RIC, III, 254, 155–156. IAIași. N. I. 92 308/h.

i. AR. 3,26 g; ↓; 17 × 18 mm; satisfăcător conservată. **Antoninus Pius: Diva Faustina I.** RIC, III, 361 (a), după 141. IAIași. N. I. 92 308/i.

j. AR. 3,31 g; ↑; 17 × 18 mm; bine conservată, dar cu un fragment marginal lipsă. **Antoninus Pius: Diva Faustina I.** RIC, III, 362, după 141. IAIași. N. I. 92 308/j.

k. AR. 3,23 g; ↙; 18 × 19 mm; satisfăcător conservată. **Antoninus Pius: Marcus Aurelius caesar.** RIC, III, 429 (a), 145–(147?); Hill, 724, 146 (emisiunea a 19-a). IAIași. N. I. 92 308/k.

l. AR. 3,23 g; ↑; 18 mm; bine conservată. **Marcus Aurelius.** RIC, III, 70, decembrie 162 – decembrie 163. IAIași. N. I. 92 308/l.

m. AR. 3,35 g; ↑; 17 mm; bine conservată. **Marcus Aurelius.** RIC, III, 133, decembrie 164 – august 165. IAIași. N. I. 92 308/m.

n. AR. 3,10 g; ↓; 18,5 mm; bine conservată. **Marcus Aurelius.** RIC, III, 171, decembrie 166 – decembrie 167. IAIași. N. I. 92 308/n.

o. AR. 3,30 g; ↑; 17 × 19 mm; bine conservată. **Marcus Aurelius.** RIC, III, 191, februarie–decembrie 168. IAIași. N. I. 92 308/o.

p. AR. 3,13 g; ↓; 17,5 mm; satisfăcător conservată. **Marcus Aurelius.** RIC, III, 418, nedatate (între 176–180). IAIași. N. I. 92 308/p.

⁵ R. Popovici, *Șantierul arheologic Mănăstirea Barnovschi (Iași) – 1991: descoperiri monetare*, în *AIIIași*, 32, 1995, p. 526.

⁶ S. Teodor, V. Mihailescu-Bîrliba, *Descoperiri monetare din așezarea geto-dacică de la Poiana-Tecuci*, în *ArhMold*, 16, 1993, p. 129, nr. 63.

⁷ V. Mihailescu-Bîrliba, *Keramik und Münzen: Die Behälter der Münzschatze aus den Gebieten der Freien Daker*, în *Stephanos nomismatikos, Edith Schönert-Geiss zum 65. Geburtstag*, ed. U. Peter, Berlin, 1998, p. 477 și pl. III/13 a–d.

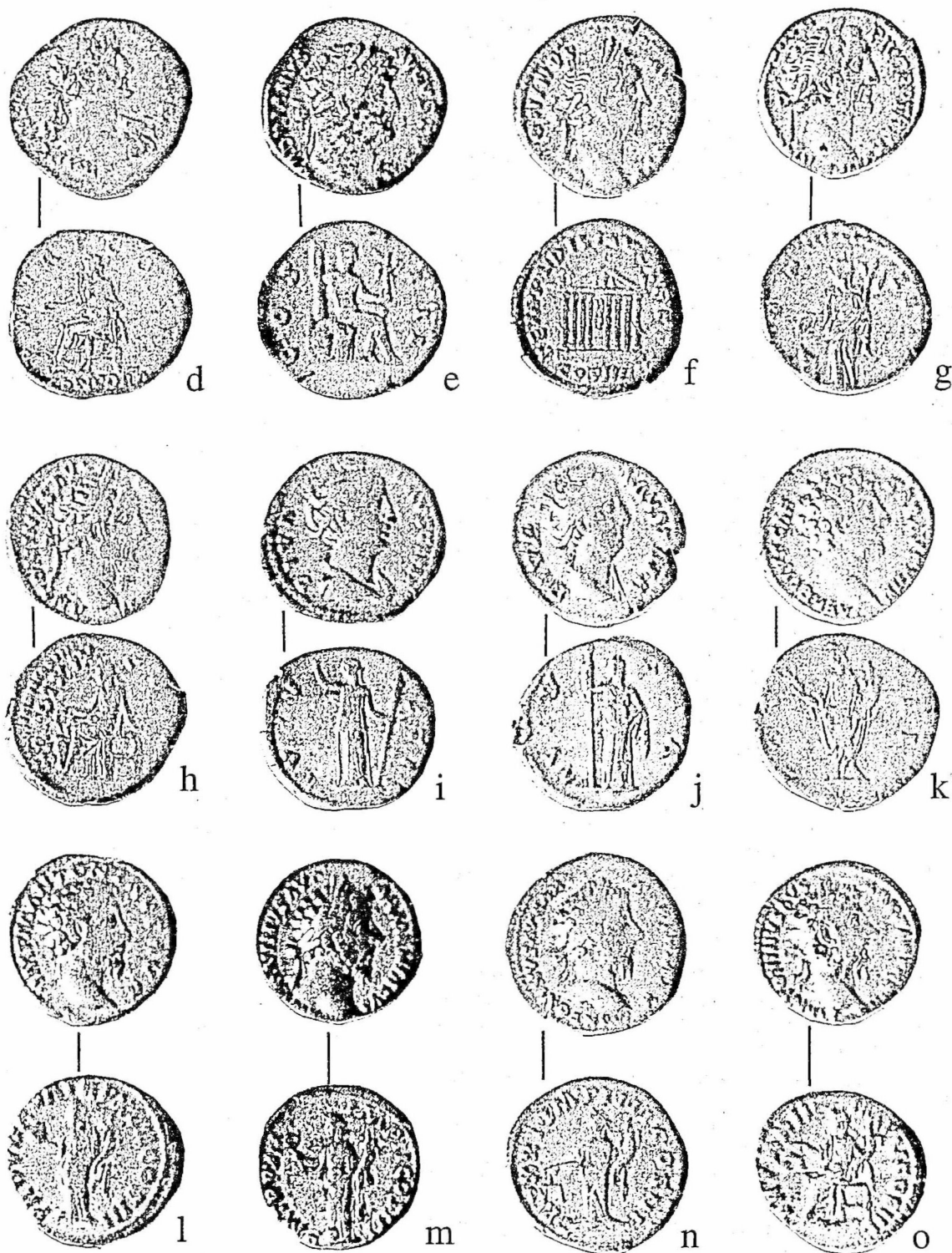

Fig. 5. Monede din tezaurul de la Pocreaca.

II. Din același tezaur, în luna iunie 1995, domnul M. Cociorvă (inginer la Camera Agricolă din com. Schitu Duca) a mai adus Colecției Numismatice a IAIași încă 4 exemplare, care, de asemenea, au fost achiziționate și sunt prezentați în continuare (fig. 6/q-s):

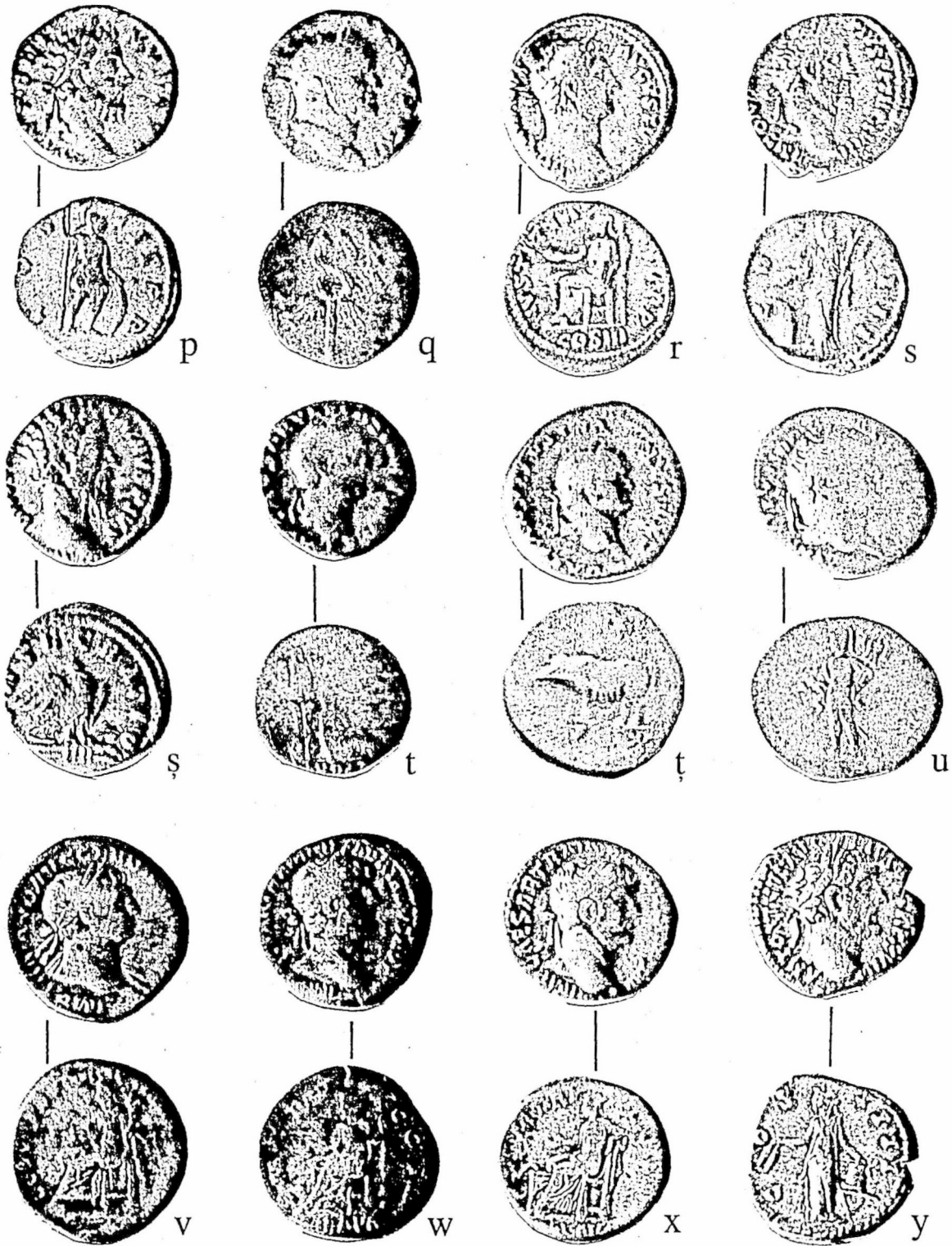

Fig. 6. Monede din tezaurul de la Poceaca.

q. AR. 2,65 g; ↓; 17 mm; foarte slab conservată. **Vespasianus**. RIC, II, 21, 69 – 71. IAIași. N. I. 70 004.
 r. AR. 3,37 g; ↓; 18 mm; bine conservată. **Hadrianus**. RIC, II, 215 (d) var., emisă, probabil, într-o mone-

tărie orientală (pe avers, capul împăratului are cunună de lauri; legenda reversului: IVSTYTIA (*sic*) – AVGPP, iar în exergă este COS III), 132–134; Hill, 472, 131 (emisiunea a 19-a). IAIași. N. I. 70 005.

s. AR. 3,72 g; ↑; 16 × 18 mm; bine conservată, dar cu un fragment marginal lipsă. **Antoninus Pius**. RIC, III, 238, 154–155. IAIași. N. I. 70 006.

ș. AR. 3,12 g; ↓; 17 mm; bine conservată, bătută accentrat. **Commodus: Divus Marcus Aurelius**. RIC, III, 269, 180 (?). IAIași. N. I. 70 007.

III. În luna următoare (iulie) a aceleiași an (1995), domnul M. Cociorvă a mai adus încă 9 denari din acest tezaur, împreună cu mai multe fragmente ceramice adunate din aria înconjurătoare locului presupus al descoperirii. Și aceste monede au fost achiziționate pentru Colecția Numismatică a IAIași (fig. 6/t–y și 7/z, a’):

t. AR. 3,06 g; ↓; 17 × 18 mm; foarte slab conservată. **Vespasianus**. RIC, II, p. 16, nr. 15, *Roma*, 69–71 sau p. 46, nr. 266, *Tarraco*, 69–70. IAIași. N. I. 70 010.

ț. AR. 3,05 g; ↙; 18 × 19 mm; foarte slab conservată. **Vespasianus**. RIC, II, 111, 77, 78. IAIași. N. I. 70 011.

u. AR. 2,83 g; ↘; 17 × 20 mm; foarte slab conservată. **Vespasianus: Titus**. RIC, II, 195, 77, 78. IAIași. N. I. 70 012.

v. AR. 3,21 g; ↓; 18 mm; foarte slab conservată. **Traianus**. RIC, II, 119, 103–111; Hill, 480, 108 (emisiunea a 15-a). IAIași. N. I. 70 013.

w. AR. 2,77 g; ↓; 17 × 19 mm; slab conservată. **Hadrianus**. RIC, II, 127 (a), 119–122; Hill, 234, 123 (emisiunea a 10-a). IAIași. N. I. 70 014.

x. AR. 3,11 g; ↓; 17 × 18 mm; slab conservată. **Hadrianus**. RIC, II, 137 (a), 119–122; Hill, 264, 124 (emisiunea a 11-a). IAIași. N. I. 70 015.

y. AR. 3,13 g; ↓; 16 × 17,5 mm; bine conservată, dar are un fragment marginal lipsă. **Antoninus Pius**. RIC, III, 239, 154–155. IAIași. N. I. 70 016.

z. AR. 3,70 g; ↓; 18 mm; bine conservată. **Antoninus Pius: Diva Faustina I**. RIC, III, 360 (a), după 141. IAIași. N. I. 70 017.

a’. AR. 3,28 g; ↑; 17 × 18 mm; bine conservată. **Marcus Aurelius**. RIC, III, 298, decembrie 173 – iunie 174. IAIași. N. I. 70 018.

În ziua de 12 octombrie 1999, V. Mihailescu-Bîrliba și C. Iconomu (Institutul de Arheologie din Iași) au întreprins o cercetare a locului unde s-a afirmat că a apărut tezaurul, ca și a zonei din jur. Lipsa unor informații credibile despre locul exact al descoperirii, precum și a mijloacelor financiare necesare unei cercetări adecvate, nu a făcut posibilă completarea datelor pe care le dețineam anterior. Astfel, nu se cunosc dimensiunea precisă a depozitului, ambalajul utilizat pentru adăpostirea monedelor și nici dacă acestea au aparținut sau nu vreunui complex arheologic.

Totuși, în urma periegezii amintite, s-a putut preciza că locul descoperirii tezaurului se află pe terasa secundară a pârâului Pocreuca, iar în preajmă, pe un platou care se întinde spre est și la nord, au apărut numeroase fragmente ceramice (fig. 1/3). Aceste date ne îndreptățesc să presupunem, că depozitul monetar se afla la marginea unei stațiuni din secolele II–III p.Ch., așa cum, de altfel, o atestă și ceramica găsită.

Ceramica recoltată este modelată cu mâna și la roată. Fragmentele ceramice modelate cu mâna sunt confecționate dintr-o pastă bine arsă, dar grosieră, cu ingrediente, nisip și pietricele. În cea mai mare parte ea este atipică, remarcându-se doar un fragment din fundul drept al unui recipient de dimensiuni mijlocii și cu pereții groși (fig. 2/2e). Culoarea fragmentelor recuperate variază de la gălbui la cenușiu și chiar brun, la care se adaugă nuanțe roșietice și negre, datorate arderii secundare.

Categoria olăriei lucrate cu roata are o pastă fină, bine aleasă și arsă, dar cu nisip în compoziție, ceea ce o face aspră la pipăit. Resturile ceramicii lucrate cu roata au aparținut unor vase de proporții mici și medii, de culoare cenușie sau brună, fără a se putea sesiza urme de ardere secundară; un mic fragment de la gura unui castron are o pastă fină, gălbuie, cu urme de slip roșietic, caracteristici specifice unei anume categorii ceramice dacice din secolele II–III p.Ch. Deși, de asemenea, în cea mai mare parte și ceramica lucrată la roată este atipică, se pot distinge, totuși, câteva fragmente de la părțile superioare sau inferioare ale vaselor. Marginile sunt drepte, uneori rotunjite, dar și evazate (fig. 2/2b–d), iar fundurile sunt puternic reliefate și concave (fig. 2/2a).

Cele 29 de monede recuperate din tezaurul de la Pocreaca acoperă intervalul de timp cuprins între domniile lui **Vespasianus** (69–71) și **Commodus** (180?). Iată repartizarea lor, potrivit cu emitenții: 5 **Vespasianus** (1 Titus, 3 Traianus, 5 Hadrianus, 9 Antoninus Pius (3 Diva Faustina I, 1 Marcus Aurelius caesar), 6 Marcus Aurelius și 1 Commodus (Divus Marcus Aurelius). Examinarea structurii de mai sus indică apartenența depozitului nostru la grupa de tezaure **Nero – Commodus/Septimius Severus**, devenită aproape „clasică” pentru descoperirile de monede romane de argint din Dacia liberă. De altfel, și nucleul tezaurului de la Pocreaca (20 ex. din timpul intervalului cuprins între domniile Hadrianus – Marcus Aurelius, reprezentând aproape 69 %) sprijină această atribuire.

Pe de altă parte, ni se pare foarte interesantă înfățișarea loturilor, sub forma cărora ne-au parvenit aceste monede, și care ne relevă următorul tablou: 1. **Lotul I** (1991), cu 16 ex.: 1 Vespasianus, 2 Traianus, 2 Hadrianus, 6 Antoninus Pius și 5 Marcus Aurelius (70/72–176/180); 2. **Lotul II** (iunie 1995), cu 4 ex.: 1 Vespasianus, 1 Hadrianus, 1 Antoninus Pius, 1 Commodus (69/70–180?); 3. **Lotul III** (iulie 1995), cu 9 ex.: 3 Vespasianus, 1 Traianus, 2 Hadrianus, 2 Antoninus Pius, 1 Marcus Aurelius (69/71–173/174).

Deci, amintind unele studii mai vechi⁸, se poate afirma că analiza structurilor acestor loturi oglindește aproape fidel pe cea a întregului, adică a părții din tezaurul de la Pocreaca recuperată până în prezent, care, la rândul ei, socotim că reflectă structura generală a întregului tezaur, inclusiv cu exemplarele nedescoperite încă. În același timp, datorită faptului că nu au fost găsite toate monedele depozitului, este posibilă apariția în viitor a unor piese ceva mai vechi (Nero/Galba/Otho/Vitellius) sau puțin mai recente (Commodus/Pertinax/Septimius-Severus/Clodius Albinus/Pescennius Niger), ca și probabila modificare, deși într-o mică măsură, credem noi, a numărului și procentajelor fiecărei secvențe cronologice.

Cei 29 de denari cântăresc 92,53 g și au o pondere medie destul de ridicată pentru această categorie de tezaure (3,19069 g). Greutățile monedelor au ca limite extreme 2,65 g și 3,72 g (ambele din lotul II). Putem observa, că și ponderile medii ale loturilor menționate sunt, de asemenea, destul de înalte (3,22 g; 3,215 g; 3,1266 g). Astfel, și pe această cale se confirmă regula de mai sus, după care, mai mult sau mai puțin exact, fiecare lot reflectă întregul.

Dintre aspectele numismatice mai însemnate ale acestei descoperiri, amintim că aproape toți denarii au fost emiși la Roma, cu excepția a două exemplare: 1 ex. de la Hadrianus, din primul lot (r, fig. 6/r), care se pare că a fost bătut într-o *monetărie orientală*, cu legenda reversului IVSTYTIA – AVGPP și COS III (în exergă); 1 ex. de la Vespasianus, din lotul al III-lea (t), care a putut fi emis la Tarraco (t, fig. 6/t).

Un alt „accident” numismatic îl reprezintă denarul de la Antoninus Pius (lotul I, f, fig. 5/f), care are legenda reversului TEMPL (în loc de TEMPLVM) DIVI AVG REST și COS IIII (în exergă).

Studierea atentă a monedelor de la Pocreaca a revelat iarăși un fenomen asupra căruia am mai stăruit⁹: cel al desprinderii intenționate, în opinia noastră, a unor fragmente de metal din flanurile monetare, constatată la 5 piese, făcând parte din toate cele 3 loturi: I/c, f, j; II/s; III/y (fig. 4/c; 5/f, j; 6/s, y).

B. MEDIEVALE ȘI MODERNE

5. **Bacău?** 1 AE (*Kreutzer*). **Austria: Francisc II** (1800). Moneda a fost donată de studentul Radu Ciută (anul II al Facultății TCM a Universității Tehnice „Gh. Asachi” Iași) în luna martie a anului 1992. IAIași. N. I. 92 380.

6. **Iacobeni**, com. Vlădeni, jud. Iași. În punctul „Iacobenii Vechi” a fost cercetată în anul 1962 o necropolă din secolul IV (săpături arheologice conduse de către domnul dr. I. Ioniță); de la suprafața acesteia (S I), la 0,50 m adâncime, s-au recoltat două monede medievale:

a. AR (*polgros* sau *dublu gros*). 0,44 g (fragment reprezentând 1/8);?;?; slab conservată și deformată. **Polonia: Sigismund III?** IAIași. N. I. 90 979.

b. AR (*dirhem*). 3,80 g; ↓; 19 mm; ușor oxidată și ruptă *ab antiquo* în două fragmente. **Adud ad-Daula**, Arrajan (Fars), 949–973/974. S. Lane Poole, *Catalogue of Oriental Coins in the British Museum*, II, *The Coins of the Mohammadan Dynasties in the British Museum, Classes III–X*, ed. R. Lane Poole, London, 1876, p. 210, nr. 662. IAIași. N. I. 90 980.

⁸ B. Mitrea, *Tezaurul monetar de la Ruși-Sibiu și acțiunea car-pilor împotriva stăpînirii romane din Dacia în timpul lui Filip Arabul*, în *SCIV*, 4, 1953, 3–4, p. 614; B. Mitrea și C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Monete din timpul republicii romane descoperite la Ișalnița (Dolj)*, în *Materiale*, 1, 1953, p. 585; B. Mitrea și Z. Székely, *Tezaurul monetar de la Fotoș și pătrunderea comercială romană în estul Daciei în secolul I î. e. n.*, în *Materiale*, 2, 1955, p. 674–676; B. Mitrea și Emilia Zaharia, *Descoperirea monetară de la Oboroceni (r. Pașcani, reg. Iași) și importanța sa istorică*, în *ArhMold*, 5, 1967, p. 87–88; V. Mihailescu-Bîrliba, *O problemă de statistică numismatică*, în *MemAntiq*, 1, 1969, p. 121–148.

⁹ V. Mihailescu-Bîrliba, *Tezaurul de denari romani imperiali de la Puriceni (com. Borlești, jud. Neamț)*, în *MemAntiq*, 4–5, 1972–1973 (1976), p. 133–134; V. Mihailescu-Bîrliba, I. Mitrea, *Tezaurul de denari romani imperiali descoperit la Hertioana de Jos (com. Traian, jud. Bacău)*, în *Carpica*, 7, 1975, p. 20; V. Mihailescu-Bîrliba, D. Monah, *Tezaurul de denari romani imperiali de la Blăgești, jud. Bacău*, în *Carpica*, 7, 1975, p. 34; V. Mihailescu-Bîrliba, I. Mitrea, *Tezaurul de la Măgura*, Bacău, 1977, p. 26–27; V. Mihailescu-Bîrliba, *Tezaurul de denari romani imperiali descoperit la Mastacăn (județul Neamț)*, în *SCN*, 7, 1980, p. 87; idem, *Tezaurul de denari romani imperiali de la Gherăieștii Noi, jud. Neamț*, în *ArhMold*, 14, 1991, p. 60.

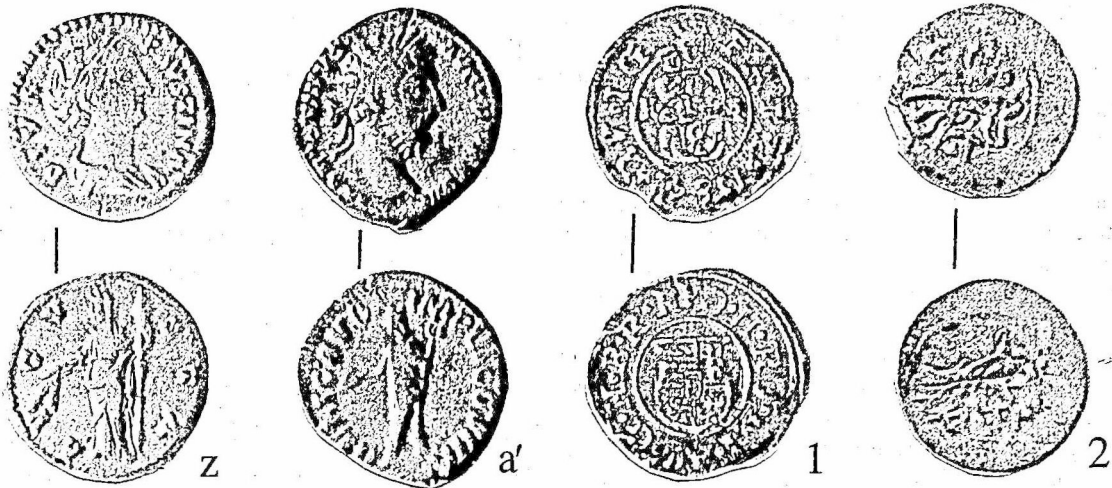

Fig. 7. Monede din tezaurul de la Pocreaca (z și a'), ca și din descoperirile de la Ionășeni (1) și Șcheia (2).

7. **Iași.** Tot în cursul cercetărilor arheologice amintite, de la Mănăstirea Barnovschi (1991), au fost găsite și 30 de monede medievale, care au fost publicate adecvat¹⁰: *Ungaria*: 1 denar Mathias, 2 denari Ferdinand I, 1 denar Rudolf II; *Moldova*: 1 solidus Eustratie Dabija; *Polonia*: 1 polgros Alexandru, 1 poltorak Sigismund III, 1 solidus Ioan II Cazimir; *Suedia*: 15 schillingi Cristina (14 Riga), 1 schilling Carol X Gustav (Riga); 6 ex. neidentificate.

8. **Ionășeni, com. Vârful Câmpului, jud. Botoșani.** În timpul săpăturilor arheologice din punctul „La temelii” (conduse de către N. Zaharia și domnul prof. dr. D. Teodor), în anul 1957, împreună cu materiale arheologice din secolele XV–XVI s-a găsit o monedă medievală, care a mai fost amintită în literatura de specialitate, dar fără datele tehnice¹¹:

AR (denar). 0,50 g; ↓; 15 × 17 mm; bine conservată, dar ruptă marginal (fig. 7/1). **Ungaria: Rudolf II** (1584), *Kremnitza* (KB). IAIași. N. I. 90 978.

9. **Ștefănești, com. Ștefănești, jud. Botoșani.** În cursul săpăturilor arheologice desfășurate la Biserica „Sf. Cuvioasa Paraschiva” (conduse de către C. Asăvoaie), din anul 1992, s-au recoltat următoarele monede:

a. AR (denar). 0,28 g; ←; 15 mm; slab conservată, cu un fragment lipsă. **Ungaria: Ferdinand I** (1563), *Kremnitza* (KB). Găsită în S₁, M 2 (mormântul 2), la m 6,60 h și 1,02 m adâncime. IAIași. N. I. 92 516.

b. AR (denar). 0,35 g; ↖; 15 mm; bine conservată. **Ungaria: Maximilian II** (1570), *Kremnitza* (KB). Găsită în S₄, la 0,55 m adâncime (în umplutură). IAIași. N. I. 92 517.

c. AR (denar). 0,31 g; ↙; 15 mm; bine conservată, cu 3 perforații. **Ungaria: Rudolf II** (1584[?]), *Kremnitza* (KB). Găsită în S₇. IAIași. N. I. 92 518.

d. AR (denar). 0,33 g; ↓; 15 mm; bine conservată. **Ungaria: Rudolf II** (1591), *Kremnitza* (KB). Găsită în S₁, M 3, la zid? IAIași. N. I. 92 519.

e. AR (denar). 0,28 g; ?; 15 mm; slab conservată, cu un fragment lipsă (aproximativ 1/3) și cu o perforație. **Ungaria: Rudolf II** (1600), *Kremnitza?* Găsită în S₂, M 4, la 1,30 m adâncime. IAIași. N. I. 92 520.

f. AR (denar). 0,45 g; ←; 14 mm; slab conservată, cu 2 perforații. **Ungaria: Kremnitza** (KB). Găsită în S₃, M 10. IAIași. N. I. 92 522.

g. AR (denar). 0,20 g; ?; foarte slab conservată, fragmentată. **Ungaria.** Găsită în S₃, M 9. IAIași. N. I. 92 523.

h. AR (para). 0,20 g; 12 mm; slab conservată și friabilă (ruptă în două fragmente). **Imperiul Otoman: Abdülhamid I** (1774–1789), *Konstantinije* (Istanbul), anul 13. Nuri Pere, 681, H 1187–1203. Găsită în S₁, M 1, la 0,72 m adâncime. IAIași. N. I. 92 521.

10. **Șcheia, com. Șcheia, jud. Iași.** Trei monede, găsite întâmplător în această localitate, au fost donate Colecției Numismatice a IAIași (1986) de către doamna dr. A. Ioniță și domnul dr. I. Ioniță:

a. AR (polgros?). 0,83 g; ↙; 19 mm; slab conservată și perforată. **Polonia: Sigismund III** (anul 40, 1623?), *Riga*. IAIași. N. I. 92 474.

¹⁰ R. Popovici, *op. cit.*, p. 525–529.

¹¹ N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița și E. Zaharia, *Așezări din Moldova. De la paleolitic pînă în secolul al XVIII-lea*, București, 1970, p. 300, nr. 275 și pl. CCXXXII/2.

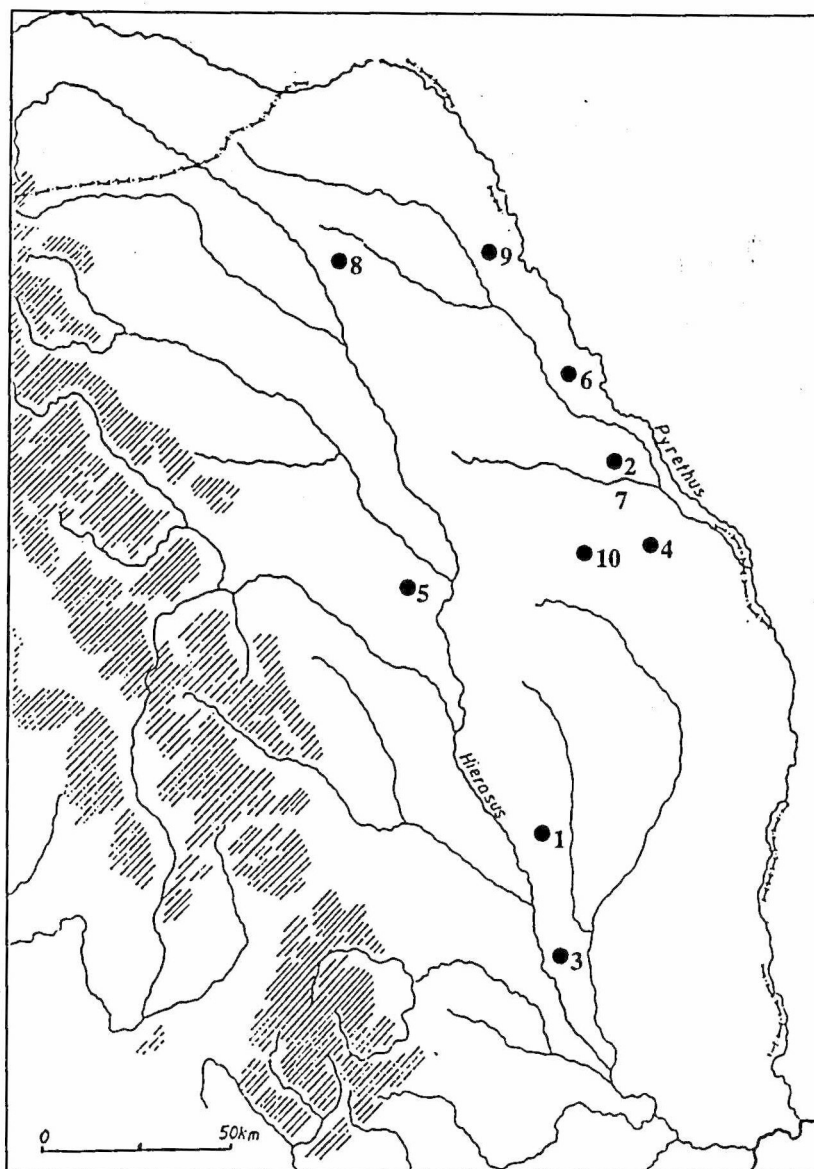

Fig. 8. Descoperirile monetare din Moldova (III).

b. AR (*para*). 0,115 g; 12 mm; slab conservată și ușor deformată (fig. 7/2). Imperiul Otoman: Mahmud III (1808 = H. 1223–1255). IA Iași. N. I. 92 475.

c. AE. 6,39 g; ⚭; 35 mm; aliaj inferior poleit cu bronz. Fals din secolul XIX al unui *zecchin* venețian. IA Iași. N. I. 92 476.

MONETARY DISCOVERIES IN MOLDAVIA. III

SUMMARY

Ten new monetary discoveries from Moldavia are published (Fig. 8):

1. A hoard containing 21 Roman denarii was accidentally found in Buda (Vrancea county). There are 18 Republican denarii (129–32 B.C.) and 3 Imperial ones (29/27 B.C.–2 B.C./4 A.D.). This hoard was discovered near a La Tène settlement (Fig. 1/1–2; 2/1; 3; 4/m–t).

2. A denarius from Commodus was discovered in Iași (Barnovschi Monastery) in a settlement of the 2nd–3rd c. A.D.

3. An unidentified denarius, belonging, perhaps, to the periode Nero/Flavian–Traianus/Hadrianus, comes from the great ancient settlement from **Poiana–Tecuci**.

4. Another hoard of Roman denarii was found in **Pocreaca** (Iași county). The place where the coins were discovered is near a Dacian settlement of the 2nd–3rd c. A.D. (Fig. 1/3; 2/a–e). The hoard contained about 100 coins, but only 29 denarii were recovered: 5 Vespasianus (69–71 A.D.), 3 Traianus, 5 Hadrianus, 9 Antoninus Pius, 6 Marcus Aurelius, 1 Commodus (180 A.D.?).

5. One Kreuzer (Austria: Francisc II) was found in **Bacău**.

6. Two silver mediaeval coins come from **Iacobeni** (Iași county): one from Poland (Sigismund III) and the second from the Kufic Caliphate (Arrajan-Fars, Adud ad-Daula).

7. Thirty silver and copper coins were also recovered from **Iași**, Barnovschi Monastery, from the mediaeval layer: 4 Hungary (1 Mathias, 2 Ferdinand I, 1 Rudolf II), 1 Moldavia (Eustratie Dabija), 3 Poland (1 Alexander, 1 Sigismund III, 1 Ioan II Casimir), 16 Sweden (15 Cristina, 1 Carol Gustav), 6 unidentified.

8. The archaeological excavations from **Ionășeni** (Botoșani county) revealed a mediaeval silver coin (Hungary: Rudolf II) (Fig. 7/1).

9. Eight mediaeval silver coins were discovered during the archaeological excavations in St. Paraschiva's church cemetery from **Ștefănești** (Botoșani county): 7 Hungary (1 Ferdinand I, 1 Maximilian II, 2 Rudolf II), 1 Ottoman Empire (Abdülhamid I).

10. Three coins were accidentally found in **Șcheia** (Iași county): 1 Poland (Sigismund III), 1 Ottoman Empire (Mahmud III) (Fig. 7/2), and a counterfeit coin (bronze?) from the 19th c. belonging to *zecchin* from Venice.

FIGURE EXPLANATIONS

Fig. 1. 1–2, Buda: the place where the hoard was discovered; 3, the place where the hoard of Pocreaca was discovered.

Fig. 2. Pottery belonging to the places where the hoards of Buda (1) and Pocreaca (2/a–e) were discovered.

Fig. 3. Coins of the hoard from Buda.

Fig. 4. Coins of the hoards from Buda (m–t) and Pocreaca (a–c).

Fig. 5. Coins of the hoard from Pocreaca.

Fig. 6. Coins of the hoard from Pocreaca.

Fig. 7. Coins of the hoard from Pocreaca (z and a') and the discoveries from Ionășeni (1) and Șcheia (2).

Fig. 8. The monetary discoveries from Moldavia (III).